

A FALU SZEGÉNYE.

AZ IDEI tavaszon sok szó esett az újságokban arról az öreg sváb csavargóról, akiben a Mayerling óta bujdosó Rudolf királyfit vélte felismerni a lajosmizsei tanyák szegény népe. Munkakönyvé szerint ugyan csak egyszerű patkányirtómester volt az öreg, aki uradalomról uradalomra járva űzi ezt az ipart, de szép, lengő, biblikus szakálla, furcsa németes kiejtése, beszédének zavaros homálya hamar gyanússá tették őt. És ő hamar megérezte ennek a helyzetnek minden előnyét, a gyengült agyú vén emberek állati ravaszságával, a szenilitás primitív furfangjaival igyekezett növelni ezt a fénylő félhomályt. Húsvétra már akkora volt a falusi szegénység rajongása, hogy valóságos körmenetben mentek a kis szalmafedelű tanyaviskóhoz, melyet hívei építettek neki saját kezükkel. Szekérszámra hozták a megszentelt ételt, hiszen akkor már minden cseléd és földműves arról beszélt ezen a vidéken, hogy itt az új király, a szegények királya... Mindenki tudott valamit az új királyság terveiről, elferdített kommunista szólamok keveredtek a népmesék naivitásába. A világ unióba fog lépni — mesélték — ... egyféle pénz lesz csak: a dollárpénz... Akinek ötven holdnál kevesebbje van, nem fizet majd adót... mert az új király a szegények császárságát készíti, nem tűri meg, csak a magyar bajuszt.

És micsoda kétségbeesett ragaszkodással ragaszkodott ehhez a naív álomhoz még a legfelvilágosultabb is. Hiába volt főszolgabírói rendelkezés jegyző, tanító, csendőr, a szegény napszámosemberek csak mosolyogtak fölényesen: ők jobban tudják, mint az urak. Valami vallásos rajongás volt már ez sokaknál. Mint meghipnotizáltak követték az öreget, mikor a csendőr vitte, nem lehetett elzavarni őket. Sötét gyűlölettel néztek minden hivatalos személyre, aki feszegette ezt az ábrándkirályságot, mintha rabolni akart volna tőlük.

Talán ugyanegyidőben ezzel a lázzal, néhány tucat kilométerrel odébb, a ceglédi felső tanyákon, a kupai-kovácsmajor és Mikebuda környékén, egy másik prófétája is támadt a tanyai szegénységnek. Valamivel már konkrétebb, praktikusabb tanokkal, ő már nem királyságot ígért, hanem egyszerűen földet. Nagy ívekkel érkezett, aláírásokat gyűjtött, fel is osztotta aztán a napszámosnép között a környék nagy uradalmait írásban. Hozzá még aránylag potomáron, húsz-harminc holdas parcellákat is, csak egy aláírást és tízezer papírkoronát szedett be. Aztán mint igazi prófétához és égi jelenéshez illik, örökre eltűnt a hívők szemei elől.

Sok-sok ilyen prófétát és megváltót termel ki mostanában a magyar falusi szegénység, a csodalátások is valahogy igen elszaporodtak. A nagy-szakácsi tömegláz után nemrégiben egy délbaranyai búcsújáráshelyen látták Krisztus keze árnyékát.

Ezekben a prófétajárásokban, csodalátásokban most valahogy egyre erősebben dominál a szociális megváltás gondolata. Azelőtt is volt mindig szociális elem a falusi szegénység csodalátásaiban: a krisztusi megváltás eszménye a szegénységnél sokszor azonos a szociális megváltás gondolatával.

Abban a sok meztlábás lappangóban is, kiket Tököly, Rákóczi, Kossuth küldöttének nézett a jobbágyság, azokban is valahogy a szociális megváltás előhírnökét érezte, a nemzeti feltámadás hírnöke mögött. Az 1671-es fölkelés szabadhadnagyainak, Rózsa Sándor betyárjainak, Petőfi fel-felbukkanó árnyainak egész más jelentősége volt a zsellérnép előtt, mint ahogy azt később a nemzeti fölkelések lelkes történetírói látják. De még sem volt olyan feszült és egyedül uralkodó a szociális megváltás várása, mint azokban a legendákban, amelyek a legutóbbi idők falusi prófétáit veszik körül. Azelőtt is látták a falukon itt-ott Rudolfot, de arról, hogy a szegények, a nincstelenek forradalmi programmá királyságát készíti elő, sohasem álmodoztak eddig. Az a nagy rajongás pedig, mely körülveszi, hallgatja, óvja, rejtegeti ezeket az álprófétákat a faluvégen, sokszor szinte az orosz forradalmárok visszaemlékezéseinek egy-egy lapját juttatja eszünkbe, azokat az oldalakat, hol a volgai, doni tartományok faluin bujdosol a hatóságok elől a forradalmár és titkos éjszakai gyűléseken, csillogó szemmel veszi körül a rongyos muzsiknép.

*

Sok vita folyt már arról a sziklává keményedéit önzésről, mely a magyar, különösen az alföldi parasztság leggazdagabb rétegét annyira terméketlenné teszi a magasabb eszmények számára. Kínai falakat kel annak megmászni, aki egy csöpp lelket akar belopni egy módosabb kun gazdaporára. Egy félegyházi gazda mondotta egyszer egy nadrágos kortesnek: „Mi uram, még Kossuthnak sem ültünk fel, az ő seregibe is csak ketten állottak be, azok sem voltak félegyháziak.“

Ma már tudjuk, hogy ennek a konok, állatian ösztönös ellenérzésnek, mely mindennel szemben hitetlen, ami a hatalomtól vagy a vezető osztályoktól, egyszóval felülről jön, nemcsak a fekete kun vagy magyar vér és nemcsak az elmaradottság az oka. Történelmi okok egész láncolata hozta létre ezt az iszonyú kérget. Valahol a török hódoltság esztendeinél kellene kezdeni a kutatást, mikor a végházi hajdú portyázásának éppen úgy a magyar jobbágy itta meg a levét, mint a török betűéseknek, a hajdú éppen úgy a basa faluit sarcolta végig először, mint a spáhi végház jobbágyait. Hiába került szegény kecskeméti gazda hódoltságba, a „magyar rendre való“ adót éppen úgy be kellett fizetni a Füleken székelő nemes megyének, mint a török adót a budai basa defterdárjának, ha ugyan ki nem adták a községet az elmaradt zsold fejében valamelyik bégnek vagy agának, aki aztán kénye-kedve szerint nyúzta a parasztot. Az úgynevezett keresztény felszabadítás alig változtatott az alföldi paraszt helyzetén, legfeljebb sűrűbb és rendszeres lett a prédálás, évekre bekvártélyozta magát a nyugatról jövő zsoldos gyűlevész, mindent felevett, minden lábasmarhát elhajtott, a rendeletek szerint még a strázsára menő zsoldos kosztját is a paraszt volt köteles kifizetni. A kuruc-labanc idők sem hozhattak enyhülést, az akkori idők katonakerkölce, amint a Csínom Palkó egyik szakaszából is tudjuk (Az paraszt embernek fogd meg a szakállát stb.) virtusnak tartotta a jobbágy sanyargatását, a nemesi udvarházat viszont törvény védte a bekvártélyozástól.

Ezekben az időkben hatalmasodhatott el a vagyonnal bíró síkvidéki parasztban az a tudat alatti érzés, hogy minden, amit a hatalom, a felsőbbség, a nemzet kér tőlük, az rablás és zsarolás. Bizalmatlanságuk feloldására Kossuthék jobbágyfelszabadításán kívül vajmi kevés komoly lépés történt. A Bach-korszak, a századvégi dzsentrális közigazgatás visszaélései, a választási korteskedés nem nagyon erősíthették meg a parasztság bizalmát a felsőbb közösség iránt. Azonfelül ott volt az a mértéktelen függetlenségi agitáció,

mely az alföldi gazdatársadalmat annyi évtizeden át gyúrta Kossuth nevével, ez mind csak a közösséggel, a felsőbb hatalommal való konok szembehelyezkedés Ösztöneit hizlalta, az önzés, az ellenállás negatív erőnyeit és nem az áldozatkészséget. És vájjon az utolsó tizenöt esztendő alkalmas abban az ötven-hatvan holdas parasztban? Gyerekét a halálba vitték, terményét elrekvirálták, forradalmak jöttek, városi csőcselék parancsolt, aztán a román. E tizenöt év alatt egyebet sem tett a nemzet, mint követelt, követelt, követelt tagjaitól. Honnan is tudhatta az a paraszt, ki már ösztöneinél fogva ellenséget lát a közösségben, hogy a sok jelszó, uralom, irányváltás, a sok becsapás közben kinek és miért ad?

Ne várjuk tehát a magyar parasztságnak attól a rétegétől, mely ezeket az időköt jelentősebb vagyonnal küzdötte át, hegy igazán fenntartás nélkül, önzetlenül tudjon lelkesedni a nemzet nagy céljaiért. Sokkal könnyebb hozzáhatolni a parasztság másik hatalmas rétegéhez: a falusi szegénységhez, napszámoshoz, zsellérhez, cselédhez, kinek harapásnyi nem jutott a magyar termőföldből. Az 1923-as statisztikák szerint a magyar földművelők 48.4%-a birtoktalan (a tótoknál csak 33.6%, az oláhoknál csak 31.5%). Egymillió-százezer volt akkor azoknak a mezőgazdasági munkaerőknek a száma, kiknek nincsen földbirtokuk. Ezeknek egy kis töredéke szerzett ugyan a földreformban egy-két holdat, mégis, ha e teljesen szegény földművestömeg családjait is számítjuk, bátran állíthatjuk, hogy a Csonkaország népességének majd egyharmada a falusi szegénység kategóriájába tartozik. És e a hatalmas tömeg minden más osztálynál gyorsabban szaporodik.

Amilyen állig begombolkozott gögöt és érzéketlenséget lehelnek a nagy rideg, csupaszbú gazdaporták az alföldi falu közepén, annyi nyüzsgés, lélek van azokban a faluszéli düledező viskókban, hol három-négy zsellércsalád lakik együtt sok száraz öreg anyókéval és sok-sok rongyos, maszatos gyerekekkel. Ma még kerítetlenül áll itt minden, minden ajtó és minden lélek tárva-nyitva, szabad prédára minden szeretetnek. Itt a szennyben, rongyban, homályban még hitek várnak, nem viszonzott szeretetek és ki nem rajongott rajongások. Ezt a réteget még nem kötötte meg a vagyon a kisműveltségű gazdagok előítéletének és gögjének szörnyű mozdulatlanságába, nem fuladt bele hitük a tele hombárok, magtárak és istállók anyagiasságába. Gyülékony itt még minden, nem kövült meg, sőt ma a világ e feszült atmoszférájában még százszor gyülékonyabb.

Aki járt a falusi szegénység között, beszélt béreessel, napszámossal, cseléddel, szóba állott azzal a sok-sok elnyomorodott kisfiúval, kiket tízéves korukban odaadott cselédnek, ostorosnak, disznópásztornak az apjuk, beszélt azokkal a kisgyerekekkel, kik még december elején is mezítláb mennek az iskolába, kellett, hogy érezze, mennyi meg nem kötött vágy, szenvedély, lelkesedés, hit bujkál ott még. A nyomor és a szenvedés mindig rajongásig fokozza az érzésvilágot. És ezt a rajongást itt még egyetlen világnézet sem kötötte meg magának. A magyar falusi szegénységet még egyetlen világnézeti áramlat sem szervezte meg magának igazán, ha voltak is agrárlázadások, sem a kommunizmusnak, sem a szociáldemokrácia mozgalmainak nem sikerült még eddig megszerezni ennek az osztálynak rajongását. Hatalmas vízesés zuhog itt, a nélkül, hogy bárki is kihasználná energiáit, pedig napról-napra hangosabb a zúgás. Amint a csodalátások, a különös fényű legendák mutatják, napról-napra nagyobb a feszültség a magyar falmi szegénység levegőjében, egy-két kommunista szólam is belejutott már kifeszült képzeletükbe, de ez a képzelet azért még tiszta, naív, vallásos, mesetermő, non népesítették még be forradalmi kényszerképzetek.

A földreform öt esztendő alatt több mint egymillió katasztrális hold földet osztott ki. Néhány százalékkal megváltoztatta a nagy- és kisbirtok arányát, házhelyhez vagy földhöz juttatott néhány százezer embert, de a falusi szegénység problémáját nem oldotta meg. A módosabb kisgazdáknak juttatott termőföld, a közbirtokosságnak kisajátított legelők még csak beváltak, de a nincstelen, a koldusszegény napszámos, ha földet kapott, úgy járt vele, mint az a mesebeli juhász, akinek az ördög megengedte, hogy kincseskamrájának kádjaiból megszedsje magát arannyal, de mikor aztán a juhász az arany súlya alatt összeroskadtt, nem segített rajta egy újjal sem. Az az egy vagy másfél hold föld, amit a legtöbb nincstelen kapott, csak még nagyobb nyomorba sodorta a szegény földművest, aki tőke, egy darab eke, egy szál marha nélkül lett földtulajdonos és egyben évelőre adós. A házhely és kislakásépítő akció az egyedüli komoly segítség ennek az osztálynak. De ezek az anyagi juttatások magukban sohasem fogják bevonzani ezt a hatalmas réteget a nemzeti eszme sáncai közé.

Mikor két év előtt Ruténföldön jártam, sok öreg rutén emlegette nekem a „pán nagyságos úr“-at, Egan Edét. Huszonhat-huszonhét éve járt utoljára köztük ez a pompás, lelkes skót származású úr, de négyes-fogatára, melyet olyan ujjongva fogadtak akkor a faluk, ma is emlékszik minden élteesebb ember. Ma is emlékeznek arra, hogy ugrott le a szövetkezet előtt kocsijáról, hogyan ment be a boltba, hogy megnézze azonmód fehérkeztüsen, milyen sót, milyen lisztet, szalonnát, cukrot mérnek a népnek. Maga kérdezett ki minden panaszt, maga vizsgált meg minden igényt, maga ment tárgyalni az uradalommal, kereskedőkkel.

Csak tizenkétezer holdat parcellázottatott széjjel, kilencvenegynéhány hitelszövetkezetet alapított a négy százezer ruténnek, még ma is úgy emlegeti nevét ez a koldusszegény nép, mint egy apostolét. A ruténség ma is úgy beszél Egan hitelszövetkezeteiről, a „magyar bank“-okról, mint legszebb álmairól és hogy ez a nemzetiség ma kilenc év után is olyan hüen és minden nemzetiségünknel mélységesebb szeretettel ragaszkodik a magyarsághoz, abban is igen nagy része van Egannak. A rutén szegénység, ha Magyarországról van szó, még ma is Egan nagy szociális szeretettel és gondoskodással tele szívének melegét érzi.

Hiába csinálunk nagyszerű szociális törvényeket, hiába osztunk házhelyet és földet, a magyar falusi szegénységet addig nem nyerjük meg magunknak, míg nincsen társadalmunk, mely Egan Edéket termel, míg nincsen olyan közeletünk, mely nemcsak divatból, a társadalmi törvények kényszerének hatása alatt, vagy intellektuális megfontolásból fordul a falu szegényei felé, hanem igaz, tiszta, meleg emberségből. Ha az egyetlen Egan Ede, ötszázezer koldus, elnyomorodott embert fel tudott emelni fajtájához, a magyar Alföld szegényeinek sem kellene több, csak négy-öt Egan. Négy-öt olyan nagyhatalmú ember, aki nemcsak hivatalból, a bürokrácia és intellektualizmus nagyképűségével, de egész lélekkel és egész szeretetével a falusi szegénységnek él, aki nemcsak kormánybiztos, helyszíni szemlélő, panaszfelvevő, de heves és őszinte ügyvédje ezeknek a rétegeknek. Nem elég itt néhány rideg és elfogulatlan hivatal, néhány földreformparagrafus. Egyetlen vékony zsinogszállal senkit sem lehet felhúzni a mélységből. Száz és száz oldalról kell támogatni ezt a réteget, nem felülről, a központi adminisztráció madártávlatából, de ahogy Egan tette, közvetlen közletről, a legszemélyesebb személyiséggel. Ahogy Egan nem átalotta, fehér hajtó keztyűjével, az utolsó borjút és kamrát megnézni, ahogy nem sajnált felhajtani remek almásszürke négyesével Kislécfalvára, a Verhovina tetejére, úgy kellene az alföldi nyomortanyák apró viskóiba behatolni a magyar falusi szegénység megmentőinek. Nem elég azok ellen a nagy általánossá-

gok ellen küzdeni, hogy a tuberkulózishalálozás az egyes alföldi falvakban még túlzásfolt, egészségtelen nagyvárosok arányszámait is messze felülmúlja és az összes halálozások száma 22—23%-ra is felszökik, nem elég kiharcolni földet, legelőt, kölcsönt és nagy csecsemővédő-otthonokat. Az egész életüket föl kell ölelni, minden emberi megnyilatkozásukat egyforma melegséggel figyelni, minden öreg anyukom beszédjét meghallgatni és minden csirkeóiba benézni. Mert itt egy sokáig elmaradt nagy gyermek neveléséről van szó. A gyermek nevelésénél pedig nem egyszer egy pitykegomb, egy miniatűr motívum meglesése fontosabb minden nagy elvnlél. Egyenletes, állandó, aprólékos munka a gyermeknevelés, melyhez igen kicsinyes gondosság és igen-igen nagy, bölcs, őszinte emberi szív szükséges. Mikor Egan földhöz juttatta a rutént, arról is gondoskodott, hogy az uzsorát levakarja róla, gondoskodott, hogy a jegyző, tanító, főszolgabíró, uraság jó szemmel nézze az új gazdát, hogy a pap támogassa és a szövetkezetben hitele legyen, hogy pálinkához ne jusson munka alatt, hogy legyen kihez fordulni ekéért, marhasóért, magért, hogy marháját visszaszerezhesse a kazár uzsorás zálogából s hogy legyen aki évenként felülvizsgálja, biztatja. Az Egan kezéből juttatott negyedholdnyi krumpliföld többet ért, mint tíz hold alföldi televény a földreformban. Mert nem elég a palántát elültetni, míg kicsi, óvni, öntözgetni kell.

A nemzetiségi kérdésnek is itt van az egyik kulcsa, Egan Ede adta ki a jelszóit: ki kell terjeszteni a hegyvidéki akciót. Rózsahegyre is elkel egy Egan. És hol lennének most, ha Egan csakugyan elment volna Rózsahegyre, hol lennének a Hodzsák, Dérerek, Srobárok és Ivánka Milánok?

Ma még itt áll nekünk az a két milliónál is több falusi nincstelen. A szociáldemokrácia mindaddig törpe minoritás marad a magyar életben, míg ezeket a rétegeket be nem veszi. A lás rongyos, kerítetlen faluvégi viskók ajtaja még nyitva-tárva áll a nemzeti eszme számára. A faluvég még szabad préda a világnézeteknek, csak az a kérdés, ki megy oda több gondossággal, több szívvel, több szeretettel.

OLÁH GYÖRGY.